ІНФРАСТРУКТУРИ ЕЛЕКТРОННИХ БІЗНЕСІВ

А.О. Мелащенко, к.ф.-м.н.
Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України

Вступ. Потреба держави у імплементації засад Закону України "Про Концепцію Національної програми інформатизації" [1], вимоги бізнесу щодо створення правочинів в електронній формі та бажання громадянського суспільства щодо реалізації вимог Закону України "Про адміністративні послуги" [2] у частині надання послуг через "Єдиний державний портал адміністративних послуг" створюють задачу розробки уніфікованого інструментарію, здатного вирішувати задачі інформатизації країни. Перераховані потреби є лише елементами інформаційного суспільства, зафіксованими на державному рівні ще у 1998 році [1]. За 15 років виконання завдань Національної програми інформатизації [1] досі не вдалося вирішити в цілому задачі електронної взаємодії держави, бізнесу та громадян.

У доповіді запропоновано базові елементи інфраструктури електронних бізнесів (від англійського «business» – справа, спеціальність), застосування яких дозволить реалізувати вимоги кожного із суб'єктів інформаційного суспільства.

Поточний стан. На сьогоднішній день, успішні приклади реалізації електронної взаємодії, як правило реалізуються методом жорстких, унікальних вимог основного "гравця". Прикладами підходу "твердої руки" є впровадження фіскальної звітності та поодинокі спроби впровадження електронного документообігу в рамках одного органу публічної влади.

Очевидними недоліками цього підходу є висока складність застосування нав'язаного підходу до організації інших типів взаємодій, наприклад створення електронних правочинів.

Цей підхід суперечить основним принципам "відкритої системи", парадигми апаратного та програмного забезпечення, яка сприяла бурхливому розвитку інформаційних технологій, починаючи з 90-х років минулого сторіччя. Суть парадигми полягає в оцінці відповідності системи вимогам:

- інтероперабельності (функціональної сумісності) – можливість створених систем та організацій працювати разом (взаємодіяти);
- портабельності – програмне забезпечення є портабельним, коли вартість його перенесення на нову платформу (операційну систему, апаратну архітектуру тощо) менше вартості створення аналогічного програмного забезпечення "з нуля";
- унормованості (відповідності відкритим стандартам) .

Однак, виконання вимог "відкритої системи" покращує ситуацію лише в конкретній галузі, але не надає загальнонаціональних інструментів імплементації різнорідних бізнес-процесів. Механізмами організації взаємодії

між суб'єктами суспільства є діловодство, відповідно реалізація електронного діловодства [3], як "відкритої системи" у інформаційному суспільстві, є мінімальними і достатніми вимогами для взаємодії всіх суб'єктів.

Електронне діловодство. З перспективи виконавчої влади електронне діловодство має регулюватися "окремими нормативно-правовими актами" [4], які наразі відсутні. Тобто можна офіційно констатувати відсутність електронного діловодства в установах виконавчої влади України. Відповідно, першим кроком у впровадженні електронного діловодства є затвердження "Типової інструкції з електронного діловодства".

Прийняття "Типової інструкції з електронного діловодства" в цілому також не вирішує задачі, оскільки потребує технічного регулювання об'єктів електронного діловодства. У відповідності до ст. 6 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" [5]: "Електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа". Тобто виникає потреба технічного регулювання множини сфер, які у сукупності складають інфраструктуру електронних бізнесів.

Інфраструктура електронних бізнесів, складається з шести взаємно пов'язаних технічних регламентів. Мета інфраструктури – створити стабільний IT-базис розбудови електронних бізнесів із забезпеченням якості послуг. До інфраструктури електронних бізнесів входять такі технічні регламенти:

1. Довірчих послуг[6] – регламент напряму – через посилання на національні стандарти України вказує на обов'язкові для виконання вимоги до акредитованих центрів сертифікації ключів, які надають послуги ЕЦП та обслуговують винятково посилені сертифікати ключів. Також регламент встановлює вимоги до програмних продуктів, які генерують визнані в ЄС кваліфіковані підписи.

2. Електронного діловодства – формулює вимоги до форматів та функцій роботи з електронними документами з акцентом на можливість довічного зберігання юридично правочинних електронних документів.

3. Національної системи електронної ідентифікації – необхідність застосування систем електронної ідентифікації (eID) зумовлено досконалим поєднанням інформаційної безпеки і зручності для користувачів, які мають взаємодіяти зі значною кількістю застосувань (ідентифікація, аутентифікація), підписувати електронні документи (ЕЦП), ініціювати надійні екстранет-з'єднання з узгодженням ключів тощо .

4. Зареєстрованої електронної пошти – реалізує найпростіший та найпоширеніший спосіб обміну електронними документами. Основною відмінністю зареєстрованої електронної пошти від звичайної є можливість надати юридично значущі докази відправлення/отримання листів.

5. Якості програмних продуктів – нині в Україні діє радянська модель Єдиної системи програмної документації, яка не гарантує дотримання повного життєвого циклу розробки програмного забезпечення. Створення регламенту

дасть можливість викласти обов'язкові вимоги до розробників програмного забезпечення, що значно підвищить якість та здешевить розробку.

6. Комплексної системи захисту інформації – діючу нормативно-правову базу комплексної системи захисту інформації створено ще наприкінці 90-х років, і вона не відповідає вимогам сьогодення, а саме – не відповідає мережній природі більшості застосувань. Регламент підносить сучасний стан нормативно-правової бази до світового рівня і, як наслідок, підвищує рівень інформаційної безпеки систем, що експлуатуються державними органами та приватними підприємствами.

Висновок. Побудова множини електронних послуг у сферах управління держави, бізнесу та суспільства доцільно розпочинати із створення мінімально достатніх інструментів, які б давали можливість простої взаємодії всіх суб'єктів інформаційного суспільства. Виходячи із досвіду матеріального світу, об'єктом обміну між суб'єктами інформаційного суспільства є юридично значущий електронний документ, підтриманий службами обміну електронними документами, архівного зберігання та валідації. Також, окрім служб "прямої дії", доцільно ввести дві додаткові служби: 1) контролю якості програмного забезпечення та 2) інформаційної безпеки.

Література

1. Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР "Про Концепцію Національної програми інформатизації"
2. Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI "Про адміністративні послуги"
3. Мелащенко А.О. Електронне діловодство / А.О. Мелащенко, О.С. Скарлат. – К.: Наукова думка, 2013.
4. Постанова Кабінету Міністрів Українивід 30.11.2011 № 1242 "Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади "
5. Закон України від 22.05.2003 № 851-IV "Про електронні документи та електронний документообіг"
6. Мелащенко А.О. Організація кваліфікованої інфраструктури відкритих ключів / А.О. Мелащенко, О.Л. Перевозчикова. – К.: Наукова думка, 2010.